

VLADIMIR NAZOR: Voda

I.

Ima preko tri mjeseca što ne kiši.

Dani su dugi. Sunce je tako toplo i sjajno, da od njegove svjetlosti oči bole, a dišeš teško: nešto i u tebi žeže i pali. Obdan je sve mrtvo, mlitavo, u luci i u selima. Nije dobro ni noću. U onoj kratkoj tami između kasnog smiraja i ranog rođenja sunčeva, osjećaš još jače toplinu, što izbija iz užarenih litica, iz ugrijanih zidova, iz svega onoga, čega su se dotakle sunčane zrake preko dugog ljetnog dana.

Al' i ovog puta - iako je suša duga i žestoka kao još nikada - ljudi se na ostrvu* ne tuže toliko zbog svojih vinograda i maslinika. Čuju se glasovi, e su na mnogim prisojima, ponajviše na stranama brdâ, usahli čitavi redovi mladih loza i mladih maslina: osušili se i pocrnjeli kao da ih nešto oparilo. Vrtovi su pusti. Nema nigdje ni struka trave. Ali uz smreke i smrče kao da se i maslina i loza još uvijek opiru toj nevolji u svim docima i na osojima. Bit će to otuda, što je proljeće bilo dugo, mokro i bez vjetrova. Sve je onda bujno listalo, pupalo i cvalo; napilo se vlage. Jer ni o Velikoj Gospi nije kišilo, bit će ove godine manje vina i ulja, ali - pane li doskora kiša - ipak će se trgati i brati, a grožđe će biti slatko, vino jako, ulje kao zlato. Znadu naše loze i naše masline, što su ljetne suše. Suhe, čvoraste i žilave troše polagano ono malo kapi vode, što ih još ima pod njihovom korom.

I ljudi u selu trpe, ali ne očajavaju. Presušile se obje njihove lokve, Gornji i Donji Pisak; kućne su im cisterne prazne. Sve peru morem, što ga prenose iz luke. Vodu za piće i kuhanje kupuju u dalekim gradićima na obali. Čitav dan, po onome suncu i žegi, povorke žena nose izdaleka na glavi malena bureta i vedra, prte mjehove i kablove, što im sagibaju leđa. I ta su čeljad suha, crna i žilava kao njihove loze. Sokovi se u njima zgusnuli; rekao bih, e su se i sve njihove žile suzile i savile u čvorove, da ne izgube i ono malo soka, što im još ostade.

Više no biljke i ljudi stradavaju životinje. Nestalo je odavle rijetkih ptica stanarica: kosova i drozdova, iako su od vrućine dozrele bobulje na smrekama, i sok se iz njih cijedi u liku drugih žitkih niti, što se zlate na suncu. Zamukli su čak i cvrčci, koji piju samo rosu, pa je ljeto ove godine bez svoga glasa i bez svoje pjesme. I glasovi zrikavacâ i popacâ, što se prosipaju u tihim noćima, zvučeći kao pregršti bisernih zrnaca bačenih na neke zvonke ploče, stišavaju se sve više i odmiču uvijek dalje. Ali seljani za to ne mare; ima nešto drugo, što njih tišti i plaši. Ovce i mazge trpe žeđu: ne mogu da nose terete, ne daju više mlijeka. Jedna je koza crknula, i taj je događaj uzburkao Velo selo. Pošlo nekoliko starijih ljudi u grad, da isprose hitru pomoć od vlasti i unajme lađe, što će dovesti vodu u luku. Ali lađe teško naći, a vlast im kazala, da će proći nekoliko dana, dok im ratna mornarica bude mogla poslati iz Pule velik brod, koji prenosi vodu.

II.

Tih je dana moj otac bio veoma zabrinut. Rujan se primicao. Očeva borba s majkom radi moga školovanja bijaše već dovršena. Stignu iz grada i pismo od tetke, koja odgovori, da će me rado primiti na stan i koštu*, pa majka odmah poče da mi šije novo rublje. Otac me često zvao k sebi; čitao mi i prevodio najmilije mu stihove iz Vergilija. Ali što je suša postajala ljuća, to je on bivao sve šutljiviji. Poče iznova izbjegavati svaku riječ o mome školovanju.

- Što si se, čovječe, zabrinuo? I ako žega odnese koju kacu masta*, bit će vino jače, bolje i... skuplje. - reče mu jednom majka.

- Ti ne znaš, što se kuha gore u selu.

- Pa što? Seljani se sada mole. Zavjeti. Procesije. Tko se obraća Bogu, ne misli na zlo.

- E, tako je bilo još jednom, kad sam bio dječak. Suša kao i ove godine. Spočetka sve strpljivo i mirno, a zatim... strahota! Da, strahota, iako je selo bilo onda manje, ljudi bolji no sada. I sve je planulo dva dana poslije velike procesije, u kojoj su išli bos i gologlavi, sa svijećom u ruci, udarajući se u prsa i pjevajući pokorničke pjesme. Bijaše ih spopalo neko sveto pijanstvo. Pravili teške zavjete, ispovijedali javno svoje grijeh, praštali i pitali oprostjenje, posipali glavu prašinom.

- Eto, vidiš.

- Da. Ali sjutra dan, kada crknu u selu nekoliko mazgi, dvije žene prve pobjesniše, a doskora i gomila. Netko reče, da najbogatiji kriju vodu u kući, i da ni bunari nijesu baš prazni. I selo se dignu. Svjetina prodre silom u stanove, pretraži sve cisterne, nahrupi u konobe. Rekoše, da je u bačvama više vode no vina. I onda započe navala i otimanje. Gasili su žeđu svoju i životinjâ vinom i octom. Pijanstvu od sunca pridruži se pijanstvo od vina. Srtahu jedni na druge, braneći svoje i otimajući tuđe. Harali su i u ovoj luci. Nikad takvog divljaštva i zloće. Htjelo se zatim mnogo, dok se selo umirilo i oporavilo. Ti ne znaš za bijes suše...

- Ali lađa iz Pule!

- I onda se očekivala ta bunar-lađa. Stigla je, ali prekasno. Majka ne odgovori. Zamisli se, gledajući u iglu, pa onda u me. Ja sam pogađao, kakva joj se misao vrza po glavi: misao gorka i turobna, od koje se njene oči pričinjahu još krupnije i žalosnije. Ali ja nisam mislio na ono, što će sa mnom biti, ne padne li na vrijeme kiša. Prvi sam put doznavao, da ima jedna avetinja, koja ne luta noćnim sjenama i ne niče iz tame i studeni, da oslijepi i smrzne ljude i životinje. Ona silazi iz sunca, sva svijetla i plamena, da mori grla žeđom i opije bjesnilom ljude. Bijes Suše ide ove godine u sunčane satove ljetne po luci i po selima. Potjerao je sve ptice, ušutkao cvrčke, ispio i posljednju kapljicu vode, osušio loze, utukao mazge i ovce, a sada zaluđuje čeljad. Prvi put osjetih, da ima nešto jako i neprijateljsko i u toj svjetlosti, što se razlila po luci, i u tom suncu, koje čitav dan gleda u našu dragu. Opet viđam nešto novo pred svojim očima.

- Oče, - rekoh - a čime se tjera Bijes Suše?

- Vodom, sinko, - odgovori on smiješeći se mojim riječima.

A majka klikne, prožeta opet nadom:

- Voda nam već dolazi. Potjerat ćemo i tu neman. Ne boj se. Vlodo!

I ona se ne prevari. Toga istog dana stignu s kopna vijest, da će bunar-lađa doploviti sjutra dan u luku.

III.

Sunce bijaše istom granulo, kad prve žene siđoše iz Velog sela k moru. Nosile su prazna vedra na glavi. Za njima su trčkarala djeca s bakrenim sićima*, kojima se crpa voda iz bunara, s dižvicama*, s mješčićima i s tikvama, što se u njima nosi piće težacima u vinograd, pa i s kablovima, u kojima se daje voda životinjama. Dolazila su nova čeljad prteći također drvene sudove, još veće i čudnovatije: velike »maštele*«, u kojima se pere rublje i odijela, kotlove i kazane, što ih dva čovjeka mogu nositi na ramenima samo onda, kad im provuku štapinu kroz oba uha. Ali se mi djeca najviše začudismo, kad ugledasmo kod tih ljudi i nekoliko kopanja, što se u njima kruh mijesi.

Čeljad nagruše na obalu, da porede sudove uz samu ivicu; da grabe more i sipaju ga u vedra i kotlove; da peru, čiste i stružu. Kvaseći i namještajući bolje dužice i obruče već davno rasušene i rasklimane, bojahu se, e bi lađa mogla banuti prije no obave svoj posao, pa nasta vika i guranje. Svađahu se za mjesto, jer se sve tiskalo prema rubu obale; škropljahu se morem; otimahu jedni drugima sudove, tvrdeći, da su netom sada otkrili davnu krađu. Ali u svemu tome nije bilo prave ljutnje. Nešto im blažilo srdžbu. Čut će se najedanput zvižduk bunar-broda, okrenut će lice prema vratima uvale i ugledati lađu, što riga dim iz dvaju širokih dimnjaka. Lađa će pristati, a oni će dignuti sve te sudove, potrčati onamo, gledati, kako mlazovi vode teku šušteći i pjeneći se u vedra, kablove, kotlove, bureta i kopanje, pa će im duši odahnuti. Prignut će se, držeći se rukama za rub suda, pružiti dolje vrat i glavu i piti vodu, kao ovce, kao mazge, dugo, požudno. Ustat će zatim mokrih obraza, dok im nešto vode teče niz bradu i vrat u prsa. Onda će dignuti teret na glavu, na rame ili na leđa; požuriti se u selo. I svog bremena ne će tada ni osjećati: povratak će im biti lakši no dolazak s praznim sudovima...

Međutim su ljudi i dalje stizali. Kao da se čitavo selo selilo k nama. Bilo je među njima i mnogih, koji su imali daleko od mora svoje vinograde, pa u dragu nisu nikada silazili. Gotovo su sva ta čeljad bila mršava, garava od sunca, ruku punih žuljeva i napola ukočenih prstiju, koštanih lica i savitih leđa kao da su se i sad prignula prema zemlji dok mašklin* krči golet. Starci ćelavi i krezubi. Djeca krivih nogu i vlasi požutjelih od sunca, nalik na usahle cvatove kukuruzove.

- Je doša'? - klicao je malne svaki, netom bi stignuo na obalu.

- Eto gre! - odgovarahu drugi pokazujući titravu maglicu pred ušćem uvale.

Ali to ne bijaše dim lađin, no isparine, što se dizahu s mora već ogrijanog suncem, navješćujući, da će taj dan biti još topliji i ljući. Ču se najednom lupkanje papaka i kopita, i nekoliko koza banu najprije iz uličice na obalu. Dizale su uvis glavu, potresujući nozdrvama i bliješteći žutim očima. Stado ovaca nagnu za njima, blejeći i obazirajući se kao da nešto traži. Dvadesetak mazgi uznemirenih od muha zagleda se odmah u one sudove na rubu obale i poče da njišti. Životinje su osjećale blizinu neke vode; ali kao da su slutile, e to možda nije ona prava, pa su bivale još nemirnije. Kada ugledaše kablove i vedra, iz kojih su uvijek pile, a u njima se nešto blista i zrcali, one navališe na sudove. Srtale su u stisku i gužvu, hitajući se nogama, vitlajući rogovima, grizući se zubima.

- Ha, moja! Na!

- Iš! Tamo se!

- Nalokat će se. Nadut. Krepat.

- Goni natrag! Tiraj!

Nije bilo sile, da ih odbije. Mazge su bjesnile. Mahale glavom i bacale se stražnjim nogama. Neke uvukoše gubicu u vedro; počеше piti more.

- Joj napasti! Propast će nam prî mraka.

- Nazad! Udrite!

Stade vika i gonjenje. Žene se hvatale ovcama oko vrata, držale koze za rogove propinjući se kao i one, vukući ih konopom. Neki se dugonja grohotom smijao; držao se za trbuh i klicao debeloj ženi, koja se, pušući kao mijeh, crvenjela u licu, boreći se sa svojom kozom:

- Ha! Ha! Kuma Mande, zač nisam i ja kakav vaš jarac! Drukčije bi onda svršilo.

I ta bi dreka i gužva bila još dugo potrajala, da se nekoliko ljudi nečemu ne dosjeti. Skočiše na rub obale, izliše more iz onih sudova. Sad su životinje išle od suda do suda, ližući mokro drvo i njišteći i blejeći kao da se tuže. Zurile su u vedra oborenih glava, s jamama na bokovima, kazivajući rebra i kosti kukovâ i hrptenjače. I sve su stajale na istome mjestu, ne dajući se nikamo od onih sudova, ne mičući se, iako su muhe i obadi letjeli na njihove kraste i rane; žedni i oni kao još nikada.

- O, Bože, pokore!

- A ča ćemo sada s tim živinam?

Opet se nađe neki, koji ih nauči, što da se uradi. On digne jedno vedro i poče njime vabiti svoje tri ovce, idući polagano natraške.

- Na, moje! Na!

I na taj znani zov životinje pođoše za njim. Čovjek prijeđe na drugu stranu luke i veza ovce u hladu pred vratima nekog dvorišta. Njegova se obitelj skupi sa životinjama oko praznog vedra. Sva se gomila rasu na takav način; zaklonila se u sjenu od kuća, jer je sunce bilo već visoko i počinjalo da žeže. Niotkuda ni ćuha vjetra u tišini drage. Tlo je već gorjelo pod nogama. Osjećao si, da ti svakim udisajem ulazi u pluća nevidljiv plamen.

IV.

U uličici pred našom kućom bijaše najviše hlada, pa je ona bila puna ljudi - ponajviše starijih -, što su sjedjeli na zemlji uza zid i na pločniku našeg bunara. A bunar je bio otvoren, e svaki odmah vidi, da je prazan. Stajahu širom otvorena i vrata našeg stana, na kojima se smjesti naš otac; znao je, da će tako - razgovarajući s ljudima - zaštititi najbolje svoju obitelj od kakve nenadane objesti ili zloće te čeljadi.

Ona su ondje sjedjela i gledala u nj upaljenih očiju, obješene donje usne, što je otkrivalo desni pod pokvarenim zubima, i klonulih mišića udovâ i lica, u svemu nalik na krdo žednih i izmučenih životinja.

- Znaju, gospodine, sve se to lako trpi, kad se vidi, da pomoć ne će falit, - govorio mome ocu neki starac.

- I pomoć nam eto dolazi. Ne će ni nama biti gore no drugima na otoku, - reče otac, naglašavajući, što je više mogao riječ »nama«. I ja sam osjećao, kako mi je time htio reći, da je i za njega dio one nade, što je ulijeva u njih, i da je i on jadan kao i oni, jednak njima u toj općoj nevolji. Govorio je, kako su građeni brodovi, što prevoze vodu, kojom brzinom plove po moru, i kako im pune nutrinju živom vodom iz gradskoga vodovoda.

- Ha! Ha! - klicali su težaci mljaskajući jezikom, kao da već osjećaju u ustima tek vode, što je očekuju.

- Tako! Tako! Nek se jednom site i nas siromaha!

I on je nastavljao, hoteći da ih razvedri i osokoli. Čak im donese svoj stari barometar. Stade im tumačiti i kazivati, kako ta čudna sprava kazuje već od sinoć, da će kiša doskora pasti: dignut će se jedna od onih naglih oluja, bez kojih ljeti nema kod nas dažda. Seljani su kimali glavom kao da se malo uzdaju u tu cijev. Više su vjerovali u lice čovjeka, koji je inače bio i s njima škrt na riječima, a znali su, da nikad ne govori uludo ili iz kakve šale.

- Jest! Voda dolazi. Danas za nas, a možda već sutra za naše loze i masline.

- E, e, - cerili se ljudi. - Da bi Bog dao!

Ali se začu krupan i svečan glas:

- »I Gospodin pogleda na zemlju, a ova bijaše pokvarena i puna bezakonja...«

- Ho! Ho! Eto i njega.

A onaj je glas nastavljao, uvijek jači, kao da se hoće nametnuti:

- »I Bog reče Noji: Evo, pustit ću potop na zemlju da zatrem ljude i živine, da istribim svako tilo, u kome je živa duša...«

- Muči, Profeta!

- Začepite usta fratru!

- Ti nama o potopu, a mi krepajemo od žeje.

- »Bit će muke i pokore; plača i škrjuta zubi. Plačite, kćeri jerusolimske!«

- Muč', gavrane!

- Hod' tamo... k babam!

- »Kirije elejson! Kirije elejson!«

I Profeta obori glavu na prsa, poljubi križić na krunici, što mu je visjela o pasu i stade moliti, tepajući na mahove nešto glasnije:

- »Exaudi nos, domine!-«*

Zvali su ga fratrom, jer je negda služio u samostanu preko kanala, a dok je u selu bio mnogo godina crkvenim slugom, kretao se i govorio kao i oni fratri, koji obilaze ostrva, proseći po selima. Nadimak »Profata*« stekao je u starosti, kad morade ostaviti crkvu i pođe u prosjake, jer onda poče da prorokuje, kazujući na svoj način riječi i čitave odlomke iz Svetoga Pisma. Mladići i djevojke zbijali s njime šale, ali su ga starci i starice slušali s nekim strahom, bojeći se najviše pričanja o potopu, o Božjim kaznama u zemlji misirskoj i o rasulu Jerusolima. Mnogo su se također plašili i nerazumljivih latinskih riječi, što su u Profetinim ustima nekako drukčije zvučile no kod oltara, na usnama župnikovim. U danima nevolje sa starim se prosjakom nije nitko šalio; ali danas, dok se očekuje bunar-lađa i šjor Pijero onako govori, nije nitko htio slušati zlogukog proroka.

Prosjak je sada šutio i gledao mrko u zemlju. A moj je otac htio, da ti ljudi ne klonu, da kakogod prevari i svoju i njihovu nestrpljivost, u slučaju, da lađa zakasni ili čak i ne stigne. Prekidao je razgovore, što bi mogli uzbuditi ogorčenje prema onima, koji su odgađali već davno obećano raširivanje njihovih lokvâ i gradnju novih bunara. Nikada ga ne čuh tako govoriti i nikad mi se ne pričini tako dobar. Sad sam i ja vjerovao, da će sve to zlo začas proći; i bi mi lakše. Slušao sam ga i ja rado, ali ne mogoh odoljeti želji, da se ne provučem naprijed, na drugi kraj uličice, gdje se nešto zbivalo.

V.

Desetak žena tiskalo se ondje k niskom prozoru sobice, u kojoj su spavale moje sestre. Starija i najmlađa sestra stajale su na njemu; držale se rukama gvozdenih šipki i gledale u žene. Neka sitna starica s crnom maramom na glavi hvatala se također rešetke, govorila im umiljato:

- Sinjorine* naše drage, samo jednu suzu! Samo jednu kapljicu!
- Makni se, stara! Ako će imaju, ne će bit za tvoju gubicu.
- Sve će mogu dat, bit će samo za dicu.
- Je! Je! Za dicu!

I u tren oka troje malene djece, dignute od svojih majki, nađoše se na onom prozoru. Stajala su nogama na pragu, držeći se grčevito šipkâ i gotovo da zaplaču. Mršava, blijeda djeca sa slinom u kutovima usta, s očima prestrašenim.

- Daj! Moli... lipo!
- Reci sâm!... Dobre su one.

Ali jedno dijete zaplače. Stade se derati i lupati nogama. Majka ga morade maknuti, i dvoje druge djece banuše odmah na njihovo mjesto. Najmlađa se moja sestra gotovo bojala, ali je starija gledala zamišljeno u djecu, ne trepnuvši trepavicama svojih krupnih crnih očiju.

- Dajte, dajte, mlada gospodarice, - navaljivahu na nju seljanke.

Ona je stajala neodlučna. Sjećala se nekih majčinih riječi, no kad jedno dijete napokon šane: Vode!, ona reče:

- Ali nemam čaše.

Sve se žene obradovaše.

- Lako za to.

- Evo! Drž'te!

- Dones'te i lijte u ovo!

- Ne! Ne! Neka sama dili. Svima pomalo.

- Svima! Svima!

I sestra donese ibrik s vodom. Oči joj se sada sjale. Usta smiješila. Rumenilo joj se rasu po licu. Ruke joj zadrhtaše od uzbuđenja. Nikad mi se ne pričini tako lijepa i pametna. Ona uze od neke žene sudić od kovine, natoči u nj vodu, primaknu ga kroz razmak između dviju šipki k ustima manjeg djeteta. Mališan je požudno pio i gutao, da više posrkne; ali je ona pazila, da se ni kap ne prospe.

- Dosta! Dosta! Ima nas mnogo.

Sad su žene tražile okolo djecu, hvatale ih i dizale na prozor. Veselje je vladalo u toj gomilici. Majke su trčale na obalu, da nađu dijete; vraćale se, noseći ga u naručju.

- Napojite malo i ovoga moga kanarinca!

- Ali ja nemam više vode.

- Ima je Vaša mater.

Sestra potrča u drugu sobu. Vidjeh doskora našu majku, gdje dolazi na kućna vrata i govori tiho i zabrinuto nešto ocu. Ali se on nasmjehnu; odgovori joj glasno, da smo mogli svi čuti:

- Vidio sam, vidio sam... Tako ti je, ženo moja. Ustaviš li žeđu pred vratima, ona će ti u kuću kroz prozor, pa i bila na njoj rešetka od gvožđa.

- Tako je, tako! - odobri gomila.

- Napoji još jednom svoje piliće pa nosi ovoj djeci sve, što još imam. S drugima se lakše čeka, lakše i trpi.

- To je prava besida, - vikne netko.

Ja sam gledao u oca kao u nekoga, što ga istom sada upoznajem. Osjećao sam za nj ono, što je osjećala i ona gomila žednih seljaka, za koje sam dotada mislio, da su jedva ljudi, i da ih ne treba ni voljeti ni prezirati. Jest, otac me uči, da je njihova žeđa ista ko i moja; da kad njima nije dobro, pravo je, da to bude i meni. Nije dakle istina, da smo mi jedno, a oni drugo. A jer je tako, sve ćemo lakše skupa pretrpjeti. Nešto je lijepo ušlo malo prije, kroz rešetke onoga prozora, pod nasmijanim očima i pokraj porumenjenih obraza moje najstarije sestrice, u našu kuću. Ja bih rado htio, da je moja žeđa ljuta kao i u tih ljudi, i da je ne utišam, sve dok je se i oni ne liše. I kad majka

donije ženama ono malo vode, što smo je još imali u kući, te me pozva, da pijem pred djecom, što su čekala, ja progutah slinu, što mi se, već gusta, hvatala za korijen jezika, pa joj rekoh:

- Hvala! Nisam baš tako žedan.

VI.

Kad stigoh na obalu, ne nađoh na njoj najčuvanije seoske derane, kojima sam se nadao. Jedni su od njih bili otišli na Kargadur, da se popnu na najviše hridine, otkuda se vidi ulaz u dragu. Drugi se pad odvezoše čamcem na sama vrata uvale, da se dignu iznad kamenoloma, odakle puca vidik na kanal i na pučinu. Dogovoriše se, da će pokupiti ondje šuškoru i suvadi i naložiti vatru, netom ugledaju izdaleka bunar-lađu. Oni će tako prvi javiti ljudima u luci, da voda dolazi. Mogu čeljad mirno sjedjeti u hladu, dok ne vide dimove na ušću drage i na visinama Kargadura. Nije dakle bilo na obali straha i trepeta seoske djece, jakog svadljivca Golijata, ni nemirnjaka Sibe, laganog i hitrog kao jegulja. Čopor se dječaka kupio oko nekog drugog starijeg druga.

Bijaše to Košće, po godinama i po stasu već momak, ali po svemu drugome deran, i zapravo jedan od gorih. Suh, žut u licu, malene glave i dugih nogu i ruku, bio je nalik na kolac, o kojemu visi nekoliko krpa. Bez ikoga i bez ičega, skitao se posvuda, više zahtijevajući no proseći hranu, kadar da dugo trpi glad, žeđu i zimu. Od motike i od maškline uvijek je zazirao; otimao se svakom poslu, samo je rado nosio poruke iz sela u selo, prevaljujući hitrije no itko i najteže putove svojim dugačkim nogama. Bio je ljeti čest gost u našoj luci i poznavao u njoj svaki kutić. Javljao je već izdaleka, pjevajući, svoj dolazak i nudio nam time svoje noge za hljepčić ili za par novčića.

Imao je sada okolo sebe nekoliko dječaka i - onako prignut, a nemirnih nogu - bio nalik na visoku mršavu kokoš, kad čeprka zemlju s pilićima ispred sebe. Igrao se s djecom »pod nogu«, igru, u kojoj je bio pravi majstor. Stojeći prignutih leđa, stavljao je novčić na nokat palca desne ruke, pridržavajući ga svinutim kažiprstom. Najednom bi zamahnuo tako snažno palcem uvis, da je nokat davao glas, i povukao bi k sebi ruku. Novčić je letio uvis, vrteći se pred njim okolo sebe, blistajući na suncu i zvrčeći kao kakvo vretence, da padne na zemlju, ali ne prije no ga Koščina nožurina ne sakrije i ne poklopi. On se onda još više prigibao, upirući rukom o koljeno; a dječaci su čučili pred onom nogom, stavljajući pred njom na zemlju svoje novčiće.

- Marko!

- Marija!

- Bac'te i rec'te svi! - sokolio Košće djecu i buljio svojim ribljim očima u novac, brojeći ga pogledom.

- Marko! Marija! - klicali su dječaci, gurajući vrhom kažiprsta svaki svoj novčić ka Koščinoj nožurini. On bi onda povukao polako natrag nogu stružući tabanima tlo. Njegov bi se novčić pokazao, ali ponajviše pokriven prašinom. Onda bi Košće kleknuo, prignuo glavu i puhnuo u onu krajcaru.

- Marko je! Marko!

Dugonja je hitrom kretnjom dizao sve one novčiće, što ih dobi, i bacao po krajcaru svakom dječaku, koji bijaše sretno pogodio. I uvijek je po koji dobiveni novčić ostajao u Koščinoj ruci. Ali je gotovo svaki put bilo više i svađe.

- Reká sam: Marko!

- Lažeš, lupežu. Reka si: Marija!

Košće je znao, da se tako dere i bulji očima, i maše rukama, da je na koncu imao uvijek pravo. Poslije svađe igra se još življe nastavljala. Novčić je sada glasnije zvučao, odskočivši od Koščina nokta, i pravio ljepši polukrug padajući k njegovoj nozi. Dugonjine su oči upornije gledale u novac, a taban mu je još jače lupao o tlo.

Ali tog dana on nije imao sreće. Izgubio sve svoje. Najedamput poče tražiti novac natrag, jer da su mu neki dječaci već otprije dužni. Oni se svi skupa opriješe. Kad vidi, da tako ne će ni do čega doći, on reče:

- A biste ča dali, dak bi' vas nahranil i napojil?

- E, onda da!

Košće ih povede u obližnje dvorište prazne kućice.

- Počekajte tu. Najprije ćemo ča založit.

Pope se kamenim stubama, upre o vratašca uzgredne zgradice. Iako rasklimana i trošna, vrata se ne otvoriše.

- Hod'te gori! Pomozite!

Dječaci potrčaše. Upriješe svi složno. Nešto puknu: vrata se otvoriše, udarivši o nutarnji zid. Pokaza se uzak prostor s »bocalom^{*}« izlizanim od konopa. Neki se dječak prignu nad bunar i reče:

- Prazan je.

- Ma se naša pečenka u njemu peče! - klikne Košće. - Nazad! Pustite me!

On zasuče visoko hlače na nogam i oba rukava: pope se na »bocal«; poče se spuštati u bunar. Nije to bilo prvi put, što je u nj ulazio: znao je, o što da upre nogom, o koji kamen da se uhvati. Duskora se čulo, kako gaca po gnjecavu mulju.

- Dajte kakvi šćap.

A kad mu dadoše štap, on zapjeva u bunaru.

- Traži blago u gustirni.

- Ruga se s nami.

- Namazat će nas blatom.

I već su derani htjeli spustiti poklopac na grlo bunara pa Košču u njemu zatvoriti, kad od viknu:

- Evo je! Evo! Ma je teška.

Penjao se gore. Pokaza se na otvoru. Nosio je veliku jegulju glavom zabodenom u oštri vrh štapa. Blatnih crnih ruku i nogu, stajao je pred dječacima, keseći se od zadovoljstva. Lupao je životinjom o »bocal*«; kričao:

- Eto pečenke! Zna' sam ja za nju. Baci' sam je u gustirnu još prošlog Uskrsa.

I svi siđoše u dvorište. Vatra je doskora gorjela pred nama.

- Žerave triba! Žerave! - vikao je Košće i rezao jegulju na komade.

Stajali smo u krugu okolo vatre. Gledali onog dugonju, kako lomi i reže štap; pravi male ražnjiće, na koje će nataknuti ribu.

- Meso joj je masno i bilo kako snig. Ne fali nam nego malo kruha i šaka soli.

Ja potrčah kući, progutah u hitnji nešto od jela, što nam ga je majka baš nosila na stô, uzeh kruh i ponijeh Košći sô.

- Šjor Vlade će dobit badava. On mi nî ništa dužan, - reče on.

Dugonja je čučao kraj vatre, držao u jednoj ruci ražnjić i okretao ribu iznad žerave, dok je drugom solio. Sô je padala u žar i veselo pucketala. Svi smo je sada bacali na jegulju i u vatru Miris svježe, pečene ribe blažio nam nozdrve, golicao i dražio glad. Novčići su iznova padali pred Košćine noge, a on je dijelio zalogaje. Ja sam dugonjinim nožićem rezao kruh, darivao po krišku svakome.

- Dobro je to!

- Ma je tvrdo kao koža...

- I slano. Preveć si zasolil, nesrićo!

Potezali su i derali ribu prstima i zubima. Žvakalo se i gutalo pohlepno. Ni najbolja riba na našem stolu ne pričinu mi se nikada onako tečna. Ipak se potužih, da je preveć masna.

- Masna? Ča to mari?... Da sam kralj, ja bi' samo loja jil, - reče Košće.

Jegulje i kruha više nije bilo; glad je bio stištan. Ali sad poče nešto drugo da nas muči. Preveć posoljeni zalogaji bijahu nam ražestili žeđu. Palilo nas u grlu. Nepce nam gorjelo. Jezik nam bio suh.

- Košće! Reka' si, da ćeš nas i napojit.

- Eno mora... pa loči.

A mi se svi pobunismo. Vikao sam i ja, jer i kod nas u kući nije više bilo ni kapi vode; jer sam i ja bio platio svojim hljebom i svojom solju Košćinu ribu i jer sam se u taj trenutak osjećao u

svemu jednak s dječacima, s kojima sam trpio istu žeđu. Podne je bilo već prošlo. Ni ćuha vjetra, a sve naokolo peče, gori i žedni.

- Moraš! Pogodili smo se. Na ti sve, ča jemamo.

- Nisi od beside.

- Jesam! - razgoropadi se dugonja. - Jesam, ma se bojim, da ne ćete sa mnom, da ćete se prestrašit. E, da su tu Golijat i Sibe!

- Ne ćemo!

- Pa dobro Ja znam, di je voda: prava, dobra voda.

Mi ga pogledasmo u čudu. A on nam pokaza Konšiljerovu kuću na drugoj strani luke, dugu praznu kuću s velikim zatvorenim dvorištem visokih zidova. Šutjeli smo. Ta, jedno je otvoriti silom vratašca tog malenog praznog bunara izvan kuće i tražiti na njegovu dnu jegulju, a drugo je pak provaliti u zatvoreno dvorište pa u tuđu zatvorenu kuću, gdje je cisterna baš pod pločnikom u kuhinji. To bijaše jedina prazna kuća u luci, u koju se nisam ni ja bio nikada usudio. A onda njezin vlasnik, Konšiljer, koji je stanovao u nekom dalekom lijepom gradu! Velik gospodin, o kojemu se govorilo samo uz hvalu i uz neki strah!

- Krepajte onda od žeje! - naljuti se na nas Košće. Ča vas je strah? Ne ćemo se nego napit.

- Hod' amo!

I mi pođosmo za njim.

VII.

Obala je pred Konšiljerovim dvorištem bila puna, ponajviše žena, pa i ovaca i mazgi, jer je poslije podne na onoj strani luke sjena samo rasla, dok se sunce spuštalo polako prema zapadu. Žene se kupile oko neke mršave blijede djevojke, povaljene na zemlju. Kušale su da je dignu, hvatajući je straga ispod pazuhâ, ali je ona bila ukočena kao klada.

- Live! Live! Ne čuješ me?

- Sama je kost i koža, ma je teška ka' od gvožđa. A kako je mrzla!

A Livija je postajala još kruća. Gledala preda se polusklopljenih očiju; micala usnama kao da nešto tepa.

- Pust'te ju. Znam ja nju. Proć će joj odmah. Najedamput.

I djevojka, zbilja, sama jedne; udari u čudan smijeh i hohotanje.

- Svetica je ona, svetica. Samo vi nju pustite!

Livija je gledala oko sebe, držeći mršave ruke prekrížene na prsima, što joj ih bijahu razgalili, da joj bude lakše. Pružala uvis vrat, visok i tanak kao u golušave ptičice; grčila usta i

izbacivala iz sebe duboke uzdahe, za koje se nije znalo, jesu li od muke ili od neke lagode. Lice joj postajalo nekako jasnije i ljepše.

- Svetica! Čut ćete je sada.

A ona se smiješila, gledala u nebo, govorila u nekom zanosu:

- Jedan, dva oblaka!... Bili oblak naše sriće; crni oblak naše žalosti. Iz prvoga cviće; iz drugoga suze... Prosut će nam se u njidra; kapat će nam na čelo.

- Svetica! Svetica!

- Kako je sada lipa!

- A ča još vidiš, Live?

Ona se htjede dignuti. Pružaše vrat, glavu i usta. Svaki je mišić na njoj drhtao.

- Eno ga! Eno! Gre k nami. Gazi do kolina po vodi. Grabi je. Škropi nas. Zaliva nas kako cviće. I sve vonja po kiši... Dignite me! A kad je dignuše, ona kriknu od nenadanog straha. Lice joj se skrivi.

- Krv! Krv! Zaklali su dite. Dajte vode! Dones'te vode!

I ona poče drhtati.

- To je fibra* od žege.

- Vode!

- O jadne smo ti mi i ona! Nigdje ni kapje.

U taj trenutak banu Košće pred vrata dvorišta.

- Ima vode, - reče on.

- A gdi?

- U toj kući. U gustirni u kuhinji.

Nasta žagor. Kao da se i Svetica na tu vijest rastrijeznila. Ona pruži ruke prema dugonji.

- Povedi! Povedi! - nastava vika.

- Povedi me, Ive! Zalit ću moje mrtile. Napojit ću svoje janje.

Košće upre snažno o vrata Konšiljerova dvorišta, ali uzalud.

- Gredu! Dones'te je. Onu tamo!

I gredu bi bili doskora i donijeli, da nečiji glas ne grmnu s visoka:

- Nazad, žene!

Na zidu dvorišta stajaše čovjek i gledaše u gomilu. Bio je to Konšiljerov »navdar^{*}«, težak iz Malog sela.

Ali upravo taj čovjek nije bio kadar stišati buru, što se počinjala dizati u njedrima onih žena žednih i gladnih, izmučenih dugim čekanjem i već u strahu, da ne će ništa ni dočekati. Nisu ga voljele, jer je bio za njih tuđinac; a mrzile ga, jer bijaše oštar prema ženama iz Velog sela, dak bi ih zatekao na gospodarevu.

- Ti si to, hubodo!

On se isprsi i viknu iznova:

- Nazad, žene!

- Gredu! Gredu! - nastavi Košće, a njegovi drugovi digoše gredu.

Navdar se smrknu u licu.

- Stoj ili... pucam!

- Hi! Puška ti ostala doma... pod postejom.

On pruži ruku; dignu onekud pušku.

- Hu! Hu! - ču se još glasniji uzvik.

Prkos i mržnja bijahu već raspalili žene. Nijedna se ne maknu. S rukama uprtim o bokove i s glavom uvis kričale su na navdara.

- Nema u njoj praha ka' ni u tebi duše.

- Prazna je ka' i ta tikva na tvojim ramenima.

Navdar dignu pušku i opali u zrak.

Čitava draga zatutnji. Iz svih kutova luke, a najviše iz uličice pred našom kućom, strčase se ljudi na obalu. Sve nagnu k onom dvorištu.

- Konšiljerov navdar puca u žene! Konšiljerov navdar puca u žene! - uzvikaše se Košće i njegovi drugovi.

Ljudi potražiše kamenje i - ne pitajući nikoga, što se zapravo desilo - počese već izdaleka bacati se na navdara. On se skloni iza zida, al' je plamen bio već buknuo. Ljudi su bacali i nadalje kamenje, drmalu vratima, dizali gredu, da njome udare.

- Pobignut će nam. Opkolite kuću! Udrite!

- Voda! Voda! Ima je u gustirni. U kuhinji.

Svi se tiskali k vratima, samo je stari prosjak stajao postrance. Upirao se o štap, buljio raskolačenim mutnim očima u ovaj nemirni mravinjak i klicao:

- »Pretvorit ću vodu u njihovu krv. Misto dažja poslat ću na njih grad, živi oganj na zemlju njihovu.«

I juriš bi bio započeo, da moj otac ne stignu. Njegovo držanje, kretnja, kojom zapriječi prvi udarac grede o vrata, umiri gomilu.

- Ljudi, - reče. - Navdar je pucao, samo da malo prestraši. A ima li vode, ona će biti vaša.

- Ima je. Ima.

- Pa to bolje. Zar nije ljepše primiti nego oteti? Zar nije i lakše?

- Je! Je! Ma onaj čovik...

- Lako s njim. Martine!

Navdar se opet pokazao.

- Martine, ti ćeš meni otvoriti.

Navdar je gledao gomilu. Oklijevao je. Najednom reče:

- Bi'. Ma oni drugi...

- Ne brini se. Čekat će ovdje, mirno.

- Hoćemo!

I otac uđe sâm u dvorište. Kad se vrati, on reče:

- Navdar će povesti gore u kuhinju tri najstarija od vas, da sami vide, ima li vode.

Stari uđoše, popeše se s navdarom uza stube. Ču se, kako se otvaraju kućna vrata.

- Gospodine, tako je pravedno i pošteno! Broda nî. Ne može se više čekat. Prî noći moramo biti doma. Sad je sve i žedno i gladno... gore nego prî.

I žene se tiskahu k vratima noseći opet svoje sudove. Već se i gurahu, bojeći se, da posljednje ne bi ostale bez vode. Sad su govorile o navdaru i o njegovoj puški samo uz smijeh i šalu. Jedino je Profeta mrmljao nešto o ognju, gradu i potopu, dok je svetica Live, u novom nastupu nježnosti, gukala kao golubica. Ali se starci vratiše; rekoše:

- Nî ništa. Ni jedne kapje.

Žene se ne maknuše. Nije im se dalo odreći se i te posljednje nade. Tuga, pa žalost i gorčina, razliše se po onim licima. Neko su vrijeme šutjele, upirući pogled u vrata. Motrile su se zatim kao da jedna drugu nešto pita. I nastaje žagor, što se prometnu u viku.

Kako to? Ona je cisterna velika, krov širok i dug; žljebovi su dobri; a kuća je uvijek prazna, pa nitko ne troši vodu. Netko ju je popio ili prodao... A čemu onda navdar straži s puškom u ruci, gotov i da puca na ljude? Da nije voda sakrivena u istoj kući? U bačvama? U kamenicama za ulje?

- U konobe! U konobe! - nastaje vika, i ja se sjetih, kako je otac pričao majci, da su navalom u konobe bila započela divljaštva i za vrijeme neke druge suše.

Moj je otac bio probljedio. Vidio sam mu na licu, kako se s teškom mukom sili, da se pokaže mirnim.

- U konobe! U konobe!

I glas je onih žena bio sada nalik na tuljenje. Mržnja im je opet gorjela u očima, dok su gledale u navdara. A on se bojao zatvoriti im vrata u lice, jer je slutio, da će istom onda sve planuti. Moj je otac šutio; znao je, da će biti utaman, otvori li usta, a ne nađe li baš onu pravu, onu jedinu riječ, koja bi mogla pomoći. Sve je bilo napeto i čekalo, da netko prvi skoči, pa da se nešto krupno započne. Meni se u taj čas pričinilo, da je Bijes Suše banuo među nas i da nam hače u lice vjetar ljutnje i ludila. Nešto mi je gorjelo u prsima kao i svima onim ljudima. Činilo mi se, da ću odahnuti samo onda, dogodi li se ono, što je i ta čeljad htjela... Ali baš u taj trenutak ću se s druge strane obale krik, što nas sve prenu, kao da nas bič ošinuo.

- Brod! Brod! Dimi se na Kargaduru.

I nastaje nagla, divlja trka na drugu stranu obale.

VIII.

Tri se stupa dima dizala visoko uvis: dva na vratima uvale, jedan na visu iznad Kargadura. I oni nisu bili ravni i mirni. Vjetar s pučine naginjao ih prema luci, motao ih u svrdlove. Sunce, koje već padaše prema zapadu, obasjavalo ih svjetlošću gotovo crvenkastom. Sigurno su derani Golijat i Sibe naslagali mnogo suha lišća i granja, jer su njihova dva stupa bila debela; činilo se, da ću dugo sukljati u visinu. Meni je bilo žao, što nisam ondje, s njima, na vidiku pučine, kojom lađa dolazi.

- Hitro! Brzo će mrak! - Žurila se čeljad; trčala je, gdje je obala bila najviša i zgodnija, da lađa o nju pristane.

I opet su redovi onih sudova stajali na rubu obale. Nemirnije su životinje bile sada vezane o obližnja vrata i o gvožđa rešetkâ na oknima konoba. Sva je muka i ljutnja bila zaboravljena. Profeta je opet šutio, gledajući mrko preda se; svetica je Livija išla okolo, tiha i šutljiva, nalik na mjesečarku.

- Fala Bogu! - klicale su žene, jagmeći se i sada za mjesto, na kojemu bi mogle prije doći do svog dijela vode.

- Na moje! Na! - zvale su žene, a ovce se kupile okolo suda, kao da će se voda sada u nj razliti.

I onaj četvrt sata čekanja pričinio se nama svima duži no čitav dan proboravljen u luci sa žeđom u grlu, s gladom u želucu, s udisanjem zraka, što je palio pod suncem krvnikom. Ču se dug, oštar zvižduk. Lađa se pokaza na savijutku pred rtom Kargadura. Ali je čeljad ne pozdravi veselim krikom. Glasovi razočaranja i nezadovoljstva digoše se u gomili.

- Pa kakvi je to brod!

- Tri »maštila« vode za toliki narod!

- Mogli su nam onda poslat i kakvu braceru!

Neka žena digne kabao i lupne njime u zemlju. Spopade je bjesnilo - i ona gotovo zaplače kričeći:

- K vragu i ti! Nosit ću doma vodu u bočici... u bočici.

- Kirije elejson! Kirije elejson! - javi se Profeta vukući zloslutne glasove iz dubljine svoga grla.

Gomila se poče komešati. Ali se nađe i neki, koji reče:

- Mir, judi! Nî vela, ma joj je gustirna duboka. Veća bi bila još više zakasnila.

Lađa je već pristajala. Kapetan, čovjek nizak, plečat i crvena tvrda lica, stajao na svome visokom mostu, davao kratke naloge mornarima. Kad ona stane, s bokom uz samu obalu, žene digoše sudove, htjedoše na brod.

- Natrag! - grmnu kapetan. - Ne ćemo tako! Ne!

- Vode! Odmah!... Duskora će mrak. I predugo smo vas čekali.

Mornari jedva odbiše od lađe svu onu čeljad. Spočetka se smijahu, ali - jer su žene navaljivale - počеше gurati sve grublje. Kapetan se još jače crvenio, vičući: Natrag! Najednom potegnu neki konop. Ljutiti zvižduk propara nam uši. Gomila uzmaknu na obalu.

Kapetan se nasloni na ogradu mosta i reče, sileći se, da bude što mirniji:

- Ljudi! To tako ne ide. Mi dižemo strojem vodu iz bunara; iskrcavamo je kroz cijev. Razumijete me?... Ne grabimo je sudom iz kakvog badnja, kako se to radi na bracerama, što vam nose vodu. Samo kroz cijev?

- E, pa dobro. Metnut ćemo sudove uz sami kraj rive. A vi lijte.

- Tako! Tako!

A kapetan:

- Ha! Ha! Ma baš tako. Pumpa će dizati vodu, a jedan će ići sa cijevi od kabla do kablčića, kao što se ide od loze do loze, kad se škropi vinograd, da ga peronospora ne napadne. Ha! Ha! Alaj ste mudri!... Ljudi, budite pametni. Nemamo mi vremena da se tu igramo. Duskora će mrak, a oblaci se tamo na moru dižu; mogla bi i oluja. Nama se žuri.

- Vodu! Vodu! - odgovori gomila.

- Pa i jest za vas. Ima li tu blizu kakva prazna cisterna?

- Ne! Mi hoćemo odmah vodu.

I nekoliko žena skočiše opet u lađu. Mornari su iznova tjerovali i gurali natrag. Gomila je navaljivala još žešće. Ču se po drugi put zvižduk, duži i oštiji no prije, ali uzalud.

- *Mola la cima!*^{*} - grmnu kapetan. Natrag, divljaci! Zulu! Kafri! Kanibali! *Mola!*

Užeta bijahu već dignuta. Lađa se maknu. Seljaci jedva dospješe da skoče natrag na obalu. Brod se odmaknu još više pa opet stade nasred tijesne luke. I nagla srdžba spopade onu čeljad, onu gomilu žednu, gladnu, izmučenu čekanjem, još pijanu od sunca. Sve se okrenu protiv čovjeka crvena lica i oštih očiju na mostiću lađe.

- Antihriste! Vraže! Nî ni voda ni taj brod tvoj, nego od guvernera, kî te šalje. Daj vodu žednome!

Profeta je stajao na rubu obale, otvorenih očiju i dignute ruke. Najteža prokletstva padahu mu sada iz usta, i njegove su riječi poticale još većma srdžbu gomile. Svetica je mahala rukama, pružala uvis mršavi vrat, kazivala oštre kosti na malko razgaljenim prsima, izbacujući visoke krikove.

Kapetan je neko vrijeme, gotovo u čudu, slušao i gledao. Najednom slegne ramenima, izvuče iz džepa lulicu, zapali je i počne se šetati po mostu, i ne gledajući više u čeljad.

To umiri seljake. Onda moj otac dođe na ivicu obale, pozva kapelana i započe s njime razgovor. Govorili su talijanski. Nasta tajac. Svi su slušali, iako nisu razumijevali. A kad oni dovršiše, kapetan reče na koncu hrvatski:

- Eto tako! Inače ću odmah u Milnu, da iskrcam ondje vodu.

I otac poče kazivati ljudima, u čemu je voda u lađi, i kako se ona odanle diže. Kapetan nije kriv, što se voda ne može dijeliti onako, kako bi seljaci htjeli. Nema druge no je razliti kroz cijev u prazan bunar na Glavi. To će biti odmah gotovo. Lađa će otići, a na Glavi će se odmah napojiti životinje i dati svakome nešto vode. Sjutra će se pak dalje dijeliti. Ovako je bolje, jer će kapetan dati najedamput svu vodu. Kad bi pak dijelili po njihovu, ne bi oni mogli primiti u te svoje posude ni polovicu vode; izgubili bi drugi sve ostalo, jer lađa ne može da ovdje prenoći.

- Je! Je! Nismo na to mislili.

- Sva voda za nas! Pa i čekali do sutra.

Otac reče par riječi kapetanu. Lađa se opet primakne k obali.

IX.

Dokora su dvije duge platnene cijevi ležale na putu, što ide s obale uličicom pred našim stanom do bunara osamljene kuće na Glavi. Nalik na dvije mrtve zmijurine, čekale su na vodu, što će kroz njih proteći. Seljani su sada bili mirni, gotovo tihi. Pomagali su mornarima, samo da se taj posao što hitrije obavi, jer je sunce već zapadalo. A žurili su se i momci s lađe; govorili su, da se za kanalom zbilja dižu oblaci, i da ne bi htjeli, e ih oluja zateče u toj luci; u Milni će proboraviti veselije noć.

Nizovi žena i djece čučahu uz cijevi, da vide, kako će voda jurnuti kroz njih. Gore, kod bunara, bijahu samo stariji ljudi i dva mornara.

- Pa kako će voda sad kroz ovo, i sve naviše? Gustirna je na visoku.

- Ti još ne znaš, ča je pumpa.

Neki su već gledali s nepovjerenjem u one cijevi, kad se ču veselo klicanje.

- Gre. Gre... Eto!

I zbilja. Kao da je neki život ušao u one mrtve zmijurine. Uznemirile se i zadrhtale. Siva koža njihova donjeg kraja mijenja boju; postaje tamnija; širi se i napinje; znoji se kroz sijaset šupljinica; postaje sva mokra.

- Voda! Voda!

Čeljad ih dira. Glade ih. Stiskaju ih rukama, uživajući, što su cijevi onako nabrekle. Dlanovi im osjećaju svježinu vode; kao da čak čuju i bilo te vodene žile, što kuca po ritmu nekog srca dolje u lađi.

- Teče!

Čeljad kao da joj osjeća i vonj, pa im nozdrve dršću. Sva njihova, dugo trpljena i silom prigušena žeđa čezne i kriči u upaljenoj krvi. Pritiskuju dlanove na mokru cijev; mirišu ih i ližu.

- Je! Voda! Ma baš voda!

Ali na cijevima su mnoge rupice, iz kojih brizgaju na sve strane tanki trakovi. Neki štrcaju uvis, prave luk, vraćaju se dolje, prosipajući se u kapljice. Drugi udaraju odmah u zemlju; pište kao zmije, kopaju prugljice, ruju kanaliće, prave sitne lokve u rupicama. Kao da bi voda htjela napolje, i da one cijevi psikom progovaraju.

Čeljad je kleknula, prionula ustima uz cijev, pa im tanki mlazovi udaraju u nepce, razlijevaju im se na jezik. Ali žena i djece mnogo, a platno se sve više kvasi i rupice suzuju; sva voda teče sada prema bunaru.

Kao da se žeđa prenula istom sada u svim grlima. Ono par kapi vode pade u ponor, koji zjapi i htio bi progutati čitavo jedno more. Istom sada zabljesnu nešto oporo i odvažno u svim očima. Ipak se ne bi bilo ništa dogodilo, da Košće nešto ne uradi.

On izvadi iz džepa nožić; provrta u platnu rupu. Deblji mlaz šiknu uvis.

- A, nesrićo! Ti samo na se misliš, - navale na nj žene. Makni se!

A on je sisao cijev, gutao pohlepno ne ma reći ni za što. Puštao je, da ga guraju nogama, potežu i biju šakama. Stenjao je, a da nisi znao, da li od boli ili od lagode, što napokon pije. Zavidali mu svaki gutljaj, cikali od mržnje.

Neka žena ote Košći iz ruke nožić i učini kao i on. Britvicama, iglama za pletenje i vretenima bušila su žene rupe po cijevima. Voda je sad brizgala na sve strane gubeći se najviše u zemlju. Nasta borba o one mlazove, iako ih je sve više bivalo, jer su neki čak i tukli kamenjem o platno, samo da ga odmah otvore. Snaga u cijevima omlitavi. Voda nije više brizgala onih rupa, no je tromo ključala i prolijevala se na tlo, tekući niz put. Duskora su cijevi ležale opet nalik na dvije mrtve zmijurine, samo što su sada bile crnije, i sve istučene. Sva voda, što je tekla iz lađe, gubila se na donjim krajevima.

Mornar se pokaza na Glavi; viknu:

- Javite kapetanu, da voda ne teče!

Ali odmah i vidje, što se to dogodilo. Pohita k lađi. Kapetan dotrča s svojim ocem i plane kao vatra. Odmah će otputovati. Javiti vlastima. Tužiti selo, da plati štetu. I nikad više nikakve pomoći tim divljacima: ma ni za što i ni od koga. Moj ga otac mirio, ali uzalud. Bio bi kapetan i udario, da gomila ne ostane mirna, bez jedne riječi, a gotovo i bez kretnje. Kao da je ovaj put osjećala i priznavala, da je kriva.

A duskora je također šutke gledala, kako mornari vuku cijevi opet na lađu, driješe užeta, i brod odmiče s obale, da se polako okrene i da, bez pozdrava, sve hitrije zaplovi prema vratima uvale, gubeći se u sjeni prvog sutona. Gledali su svi onamo, i kad je sasvim nestane, jer se pokaza čamac, kojim se Golijat i Sibe vraćahu s kamenoloma. Oni su nečim mahali, nešto vikali. Vozili su hitro. Duskora ih se moglo i čuti:

- U selo! U selo!

Ljudi se zagledaše.

- Da se ni dogodila u selu kakva nesreća? Možda vatra? S »petrare« se vidi selo.

- O Bože! O Bogorodice! - uzvrpoljiše se žene.

- Golijate, ča je?

Čamac je već prilazio.

- Hitro u selo. Gre nevera.

- Kakva nevera, huncute!

- Ovdi se još ništa ne vidi, ma je s one strane kanala sve crno. Gre hitro priko mora. Ravno k nami. Noć će u selo, prî od nas.

Mnogi su klimali, ne vjerujući, glavom: drugi su pak govorili:

- Pa to su i oni mornari rekli. Nešto je.

- Čujte - uzvika se opet Golijat.

More, dosad mirno kao ulje, uzdiha se jedva mlateći grebernje niza žalove.

- Je. Vrime se prominilo.

A neka starica viknu:

- Gledajte Sveticu. Jopet bunca. Uvik je ona takva, prî nego, dažd pane.

I nova nada niknu u ovoj čeljadi. Bog ne zapušta siromaha. Eto oluje, vode nebeske i za njih, i za životinje, i za lozu. Još prije zore bit će sve dobro. Nebo im se smilovalo.

- Doma! Doma!

Sve potrča, da odveže, da potjera životinje. I zbilja, još prije no se maknuše, najgornji rubovi tamnih, gustih oblaka pokazaše se u sumraku nad vratima uvale, i prvi dah vjetra haknu u dragu, poletje prema selima.

- Fala tebi, Bože! Fala tebi, Bogorodice!

- Te deum laudamus!* - začu se duboki glas Profetov.

I sve pobrza prema selu. Duga siva povorka životinja i ljudi prođe, nalik na večernje sablasti, pred našom kućom, pjevajući neku crkvenu pjesmu. Čulo se sve tiše pjevanje umornih glasova bez boje i pravog zvuka, a praćeno muklim prijetećim usklikima starog prosjaka i visokim kliktanjem i smijanjem svetice Livije.

X.

Majka užga svijeću na stolu, ali mi ostadosmo na cisterni. Disali smo duboko vjetrić, što nas rashlađivao, gledali u nebo, koje se dalje mračilo i naglo pokrivalo sve crnjim oblacima.

Uđosmo u kuću istom onda, kad pjevanje seljaka zamre negdje daleko i znani nam muk zavlada opet našom mrtvom praznom lukom. Otac je šetao po sobi, virio svaki čas napolje, bacao pogled na barometar.

- Što opet gledaš tu tog varalicu? Zar još sumnjaš? Sjedi! - reče mu majka. - I tako si se danas izmučio s onim divljacima. A vidje li, kakvi su?

- Pusti. Sve je to ništa. Jadni, bijedni ljudi!... A moj barometar! Ovog se puta opoštenio... Čuješ, lupa prozor u sobi. Valja zatvoriti; ali valjano. Stari nam je Profeta obećao čitav potop. A to i trebamo. I taj boležljivi čovjek ćelave glave i bijele brade nije više kašljao, hodao je uspravno,

izgledao mnogo mlađi. Stade trti dlan o dlan; pogleda u me svijetlim nasmijanim očima. Majka vidje taj njegov pogled, pa pogleda i ona u me, očiju još veselijih od njegovih.

- Pijero! A što veliš sada o našem Vladu?

- Pa što bih rekao? Potjerat ćemo ga na kišu. Neka ga promoči, sve do kože... do kostiju.

- Da, da. Za njega nam je Bog i šalje. Prije svega za njega i zbog njega. Tjerajmo ga na kišu, tjerajmo ga...

- A čemu to? - rekoh ja što nedužnije, iako sam shvaćao smisao njihovih riječi.

- Jer bi bez nje uvenuo. Uvenuo bi, sinko, kao naše mlade loze u Nerezinama... Ali sve je spašeno. Slušaj samo!

I mi smo prislušivali, kako vani more šumi i vjetar se jače diže, dok nam u kuću prodire svježina, što javlja kišu. Majka je vodila u krevet najmlađu sestru i brata; starije su sestre pospremale stô; ja sam sjedio pokraj vrata.

I što sam duže gledao u oca, to su događaji toga dana sve više blijedili i nestajali pred mojim očima. Svi oni usklici, i vika, i pjevanje, gubili se negdje daleko, a od riječi toga čovjeka, koji je šetao po sobi gotovo mladenačkim kretnjama. Shvaćao sam po sreći, što je sada izbijala iz njegova lica i iz zvuka njegova glasa, koliko je on morao trpjeti u te dane, kad se bojao, da će ga suša prisiliti, e odrekne majci ono, što joj bijaše napokon obećao. Nisam znao baš zašto, al' se meni činilo, da i njega, kao i majku, mori žeđ, što je ljuća od žeđe veloselskih seljaka... A sve to najviše zbog mene... I ja sam htio da potrčim k ocu, da mu se objesim o vrat, ali nisam ni sada mogao da svladam bojazan, što me uvijek hvatala baš pred onima, koje sam najviše volio.

Da ne sjedim onako i da se svemu tome lakše otmem, potražih vedro; metnuh ga pod žljebić, što je stajao nad kućnim vratima. Majka je baš nosila na sto jelo i ono malo vode, primljene krišom od kapetana, kad se prve kaplje kiše prosuše na naš krov. Kroza strop od samih dasaka mi smo mogli dobro čuti, kako lupkaraju - spočetka rijetke, krupne, a zatim manje ali gušće - dok kiša ne složi, i ne ču se više no jedan sami šum, neprekinut i jednoličan.

- E, kad bi baš ovako nešto duže padala! - reče otac.

Ali zagrmi iznad drage. Čitava uvala zatutnji, a nama se pričini, da se i kuća trese. Onaj se šum prometne u lomot pa u klopot i u bubnjanje. Pljusak je trajao dugo, bivao snažniji. Čuli smo, kako voda pada kroz stari krov na daske tavana iznad naše glave. Na nekim je mjestima već kapalo i okolo nas.

- Bojim se, da će toga biti i previše, - reče majka. Daskora će odavde i u konobu.

- To kaplje vino u naše bačve.

Žljebovi su zvečili i glogotali propuštajući teško vodu. Čulo se, kako se voda razlijeva niz Glavu i teče uličicom, lupajući o naša vrata. Razabirao se na mahove i šum, nalik na onaj daleka slapa.

- To je mali povodanj!

- Zar ćeš i ti kao i naš Profeta?

- Ali, čovječe...

- Šuti. Pa kad bi to i bilo? Trpjeli bi malo samo doci, gdje se i tako loza mnogo ne gaji. Višnje smo i smokve već pobrali. Pa onda: slušaj!

Pljusak je jenjao. Žamori nam se okolo kuće pričiniše sada jači. Voda je niz Glavu šumjela kao potočić; prodirala nam je malko u kuću. Ali je na krovu bilo mnogo tiše.

- A što bi to moglo biti? - upita majka prisluškujući onom dalekom šumu.

- Bit će voda niz klanac, što vodi iz Malog sela. Spušta se iz Konšiljerova doca naglo u luku. Ondje bi moglo biti i nešto štete.

- Mama! Kaplje ti baš na glavu, a ti i ne osjećaš, - kliknuh ja, a sestre udare u smijeh.

- Osjećam, sinko. Osjećam. Ali se navlaš i ne mičem. Neka malo i mene. Ne ću, bogme, ni ja da uvenem... Je li, Pijero? Ove godine Vlado, a do godine ove naše golubice. Da nam ne podivljaju ni one u toj pustinji. A onda svi. I mi, dvoje staraca.

- Polako, ženo! Polako!

- Ti se uvijek nečega bojiš. Vidiš, kako Bog pomaže.

- Nisam baš tako plašljiv. Ali se ne smije oduzeti četvorici, da dadeš jednom. Znaš, kako je bilo ove tri posljednje godine?

- Znam. Ali ne može biti, da nam sinovi postanu drugovi Koščini i Golijatovi, a kćeri možda nešto kao ona svetica Livija!

- Marietta, pusti! Čemu sada to? Za ovu je godinu sve u redu.

- A da ovoga nije bilo? - upita majka.

- Onda bi valjalo još počekati. Oh, svakako!

Otac ustane i otvori kućna vrata. Gotovo i nije kišilo. Samo je voda posvuda tekla i šumjela. Nebo crno i zatvoreno. Oblaci niži. Vjetra niotkuda. Sijevalo je na sve strane. Uzduh je tištao i gušio. Spopadao nas čudan nemir i tjeskoba.

- Pijero, što veliš?

On ne odgovori. Šutjeli smo i prisluškivali.

- Zvona!

- Čemu, oče? Čemu to zvoni, u noći? - upita srednja sestra.

- Ljudi se svega boje.

- Pa i ja, oče. I ja...

Majka je povuče k sebi, stade je tetošiti. Ja se najednom trgnuh. Naš mačak Moro stajao je uza me na stubama, gdje sam pokraj vrata sjedio. Savio u luk leđa, pognuo glavu, buljeći nepomično preda se, a sav se nakostrušio. Dlake su stršile na njemu kao igle. Čudan glas, nalik na jauk, otimao mu se iz grla.

- Potjeraj ga! Ne mogu to slušati, - vikne majka.

Ali se mačak nije dao s mjesta. Jedva ga prognah malo naviše. Bilo je sparno i zadušljivo. Tjeskoba je samo rasla. Odjednom bljesnu; zagrmi muklo i snažno. Očekivali smo nov pljusak. Nešto je padalo s visoka, ali to nije bila kiša. Kao da konji topoću niz Glavu, kao da kamenje pada na krov kuće. Praštalo, zveckalo, lopotalo i bubnjalo, dugo, neprestano, popuštajući malko, da navali još jače, netom bi zagrmjelo. Voda nije više prodirala preko praga u kuću; okruglo, blistavo komade udaraše o zid bunara, odskakivaše u sobu. Mi smo svi šutjeli, nepomični i zaprepašteni; samo je mačak jaukao kao i prije, stojeći uvijek zgrbljen i naježen. I prođe tako neko vrijeme, koje se meni pričinu dugo, veoma dugo.

XI.

Kad sve to svrši, majka pođe šutke u svoju sobu, jer je ona uvijek lijegala, netom bi je spopala kakva velika žalost. Sestre su mirile mačka gladeći mu leđa, i gledale u oca, koji je sjedio uza stô, upirući čelom o desni dlan. Zurio je ravno preda se, ali se vidjelo, e su njegove misli negdje daleko.

Najednoć se trgnu:

- Vlado! Potraži fenjer.

Kad ga donijeh i užgah, on reče:

- Idimo u Stranu.

Digosmo se svi. Ja sam išao prvi, rasvjetljujući put, otac i sestre za mnom. Dva puta stadosmo, jer je voda, puna blata i zemlje, još uvijek tekla niz Glavu, a put je bio sav razrovan i natrpan kamenjem. Vinograd je ležao ispod Glave, na lijevoj strani Konšiljerova doca. Sad smo mogli bolje čuti, a nedaleko od nas i vidjeti, kako voda još teče poput rijeke niz klanac, plaveći ravni dio doca i razlijevajući se niz donji porušeni zid dalje u luku i u more. Voda je bila crvenkasta od zemlje i nosila je iščupane voćke i loze. Kad uđosmo u vinograd, on se još bijelio od grada. Na nekim su nam mjestima noge propadale duboko u mrzlo sitno komade. Ali što u njemu vidjesmo, prože nas još većom studij. Loze gotovo sasvim gole, samo po koji istučeni grozdić visi pogdjegdje na prutu. Sve lišće kao nečim izrezuckano, prosuto na zemlji, pomiješano s gradom. Gole loze, izmračenih i prelomljenih prutova, izgledaju još crnje na bjelini tla.

- Sve! Propade sve! - govorio je otac.

Obađosmo čitav vinograd, zavirismo i u obližnji, al' svuda ista žalost. I mi se vratismo ne progovorivši ni jedne riječi.

XII.

Majka je već ležala. Sestre podoše u svoju sobicu. Otac sjede pokraj stola, nasloni ruke na koljena, zamisli se, gledajući preda se u prokisli pod. Kao da ga istom sada srvaio umor, i neko se breme svalilo na njegova leđa. Bio je moj običaj, da ga svake večeri, baš prije lijeganja, poljubim u čelo. Al' mi se ovog puta činilo, da bi mu bilo još teže, kad bih mu se u takav čas približio. Kao da sam slutio u njemu nešto, u što ne smijem dirati. Dokradoh se tiho do svoga kreveta i ne zatvorivši vrata od sobe. Svukoh cipele i haljetak, sjedoh na postelju, zagledah se opet u oca. Sjedio je još uvijek onako nepomično, samo mi se činilo, da se više zgurio, spustio glavu naniže. Svijeća na stolu rasvijetljavala mu lice, a ono mi se pričinilo drukčije no prije. To više nije bilo lice čovjeka, koji je jutros stajao na pragu svoje kuće, vedar i siguran, pred onom čeljadi, bodrio ih, da se nadaju i da ne klonu, da vjeruju i da se uzdaju i u najtežem času, a sokolio ih više svojim mirom no riječima. Sada je ono lice postalo drukčije, budilo u meni nešto, što me svega uzbuđivalo.

U kući sve tiho. Sestre su već spavale. Majka se nije javljala. Nije se čulo no polagano kapanje vode, što je kroz daske na tavanu padala nedaleko od oca. On nije ništa čuo. Kao da je neprestano mislio na jedno isto. Iste su mu bore stajale uvijek na čelu, ali sve dublje. Isti mu je trzaj grčio usta, ali uvijek jače. A tih bora i tog trzaja ja nisam još nikad vidio na njegovu licu. Svake nas je godine nešto mučilo; neprestano smo strahovali; on nas uvijek od nečega ili od nekoga branio; doživljavao i grdnijih časova - ali ga žalost nije nikad svladavala, ili bar nikad ne pusti, da ga vidimo s licem klonula čovjeka. Uvijek je on za nas bio onakav, kakav je bio i danas na pragu svoje kuće, pred dvorištem Konšiljerovim, na rubu obale, dok je svjetina vikala na kapetana.

Otac dignu glavu; pogleda prema meni. On ne vidje, kako ga motrim iz mraka, i prignu opet čelo; al' onaj mi trenutak bi i previše, da upoznam i odgonetam svu tugu u njegovim očima. Da, on je sada imao onakovo lice zbog mene, samo zbog mene. Sve se u meni uskomeša. Nešto me tjeralo odanle, vuklo k njemu. Al' me stid i bojazan još sustezahu. Kako da mu pridem? Što da mu rečem?...

Gledao sam ga i dalje, sileći se, da ugušim plač, što mi se penjao uz grlo. Najednom se trgnuh. Vidjeh, kako suze niču u očima moga starog oca, klize mu polako niz obraze. I ja skočih k njemu, kleknuh i obuhvatih mu rukama koljena.

- Oče! Oče moj!

Briznuh u plač, držeći glavu na njegovim koljenima. Plakao sam neko vrijeme. Umirih se, kad osjetih, kako se njegova ruka povlači kroz moju kosu. Pogledah ga u oči; rekoh:

- Oče! Što se toliko mučiš? Ja ne marim za grad. Mogu i ne ići k tetki. Ostat ću s tobom. Pomagat ću ti.

Lice mu je opet bilo ono njegovo, ono prvašnje. Pričinilo mi se pače vedrijim. Oči mu se smiješile.

- Ne, sinko! Ti ćeš ipak poći. Ne ću ni ja da postaneš Košćin drug.
